

Gebruikershandleiding en voorwaarden. Data-analyse Ecologie, s.l.

• WAMELINK, W. & H. RUNHAAR, 2000. Abiotische randvoorwaarden voor Natuurdoeltypen. Alterra-rapport 181. Alterra, Wageningen.

• WEEDA, E.J., J.H.J. SCHAMINÉE & L. VAN DUUREN, 2002. Atlas van plantengemeenschappen in Nederland 2. Graslanden, zomen en droge heiden. Uitgeverij

KNNV, Utrecht.

• WERGER, J.A., J.M.W. LOUPPEN & J.H.M. EPPINK, 1983. Performances and vegetation boundaries along an environmental gradient. *Vegetatio* 52:141-150.

• WILLEMS, J.H., 1987. Ons krijtland in Zuid-Limburg VI. Kalkgrasland in Zuid-Limburg. Wetenschappelijke mededelingen KNNV nr. 184. KNNV-uitgeverij, Hoogwoud.

• WILLEMS, J.H. & L.P.M. BIK, 1998. Restoration of high species density in calcareous grassland: the role of seed rain and soil seed bank. *Applied Vegetation Science* 1:91-100.

• WILLEMS, J.H. & A. Brouns, 2005. Schraal helling-grasland Hoefijzer te Bemelen. Een botanische evaluatie van 24 jaar natuurbeheer. *Natuurhistorisch Maandblad* 94(5):94-99.

BOEKBESPREKINGEN

WIND MEE, STROOM TEGEN 100 jaar Natuurmonumenten

MAAS, FRITS., 2006. F. Maas, 's-Graveland. Rijk geïllustreerd, gebonden, 240 pagina's. ISBN 90 70099 44 6. Prijs € 29,95. Verkrijgbaar in de boekhandel.

Een jubileum van een vereniging is niet zomaar iets, laat staan als het om het 100-jarig jubileum gaat. Vereniging Natuurmonumenten heeft een lange weg afgelegd; opgericht in 1906 door de illustere Jac P. Thijsse groeide het, na een aarzelende start, uit tot een multinational van natuurbescherming met bijna één miljoen leden.

Een boek is nog altijd een geëigende weg om een 100-jarig bestaan te bekronen. Maar hoe pak je zoiets aan? Inviteer je dan een gastschrijver die van buitenaf zijn visie op de organisatie geeft, met het risico dat je een te afstandelijk boek krijgt, of kies je een man of vrouw met jarenlange ervaring binnen de organisatie, zodat de kans bestaat dat het niet onderscheidend genoeg wordt? Natuurmonumenten heeft voor de laatste optie gekozen. Frits Maas werkte tussen 1974 en 2000 voor de vereniging en kan daardoor de aangewezen persoon zijn om een dergelijk boek te schrijven. Al

lijkt dat Maas geen groot schrijver is, zijn stijl is kort en bondig en verdient geen schoonheidsprijs. Nu zou je daartegen in kunnen brengen dat Maas schrijft voor 900.000 potentiële lezers en die willen een vlot boek, maar zoiets hoeft toch niet ten koste te gaan van de schoonheid van de Nederlandse taal. Bij mij trad soms zelfs leesbaarheid op, ondanks het boeiende onderwerp.

De opzet van het boek is zo, dat een deel de zakelijke kant, het reilen en zeilen van de organisatie behandelt en een ander deel de natuurlijke kant, de flora en fauna van de natuurgebieden in ogenschouw neemt. De hoofdstukken over beide zijden van de medaille wisselen elkaar af. Dit is een uitstekende keus, omdat de lezer hierdoor na het zakelijke aspect (hoewel dat ook boeiend is) heerlijk kan ontspannen met een natuurgebied van zijn of haar keus. Het zakelijke deel geeft een goede impressie van wat er door al die jaren heen aan de organisatorische kant is komen kijken. Ook de uitvoerende kant wordt hier belicht, zoals het aankopen van nieuwe natuurgebieden; want zonder natuurgebieden geen natuurbeheer. Hieruit blijkt dat Vereniging Natuurmonumenten, zoals de titel aangeeft, niet altijd het tij mee heeft gehad, maar kon bogen op een loyale aanhang die letterlijk keer op keer een extra duwt in het zakje wilde doen. De natuurliefhebber is vanzelfsprekend het meest geïnteresseerd in de hoofdstukken waarin de trots van Natuurmonumenten, de natuurgebieden zelf, grondig worden belicht. Het is een prima dwarsdoorsnede van het rijke bezit van de vereniging geworden. Jammer is wel dat kostbare ruimte verloren is gegaan, door een zuiver zakelijke aangelegenheid als de aankoop van een natuurgebied ook hier nog eens op te nemen. Te vaak vormt de beschrijving van een rijk natuurgebied de sluitpost. Ondanks het feit dat alle aspecten

Vereniging Natuurmonumenten te maken hebben, behandeld worden, voelt dit boek toch als een gemiste kans. Zou er niet meer diepgang zijn bereikt als jong en oud met een stevige band met de vereniging, onderzocht waren? Ecologen en terreinbeheerders aan het woord waren gelaten over persoonlijke veldervaringen in relatie tot de kennis van het natuurgebied en daar tegenover de ervaringen te plaatsen van de mensen die Natuurmonumenten mede groot gemaakt hebben, de leden, bezoekers van de terreinen met hun spontane kijk op de natuur.

ROEL STEVERINK

HERKEN PADDEMANDERS EN SLANGEDISSSEN. DAAR KIKKER JE VAN OP

Determinatie van amfibieën en reptielen in de Benelux

RUDY WILLOCKX, 2004. Uitgave van Hyla, amfibieën- en reptielenwerkgroep Natuurpunt, Turnhout (België). 78 pagina's. Prijs: € 13,50. Te koop bij Natuurpuntwinkel (tel. 0032-(0)14 472956; e-mail: winkel@natuurpunt.be) of in de boekhandel.

Determinatie van amfibieën en reptielen in de Benelux

Toen ik het boekje voor het eerst zag en doorbladerde, werd ik erg enthousiast. Een leuke titel, handig uitgevoerd met ringband en zeer stevig papier en mooi geïllustreerd. De titel en ook de heldere no-nonsensetaal die gehanteerd wordt bij de beschrijving van de soorten, doen denken dat het boekje in de eerste plaats bedoeld is voor jonge men-

lende soorten behandeld worden, zou inderdaad wel liefde voor amfibieën en reptielen kunnen opwekken. De tekeningen ogen mooi en je kunt er de dieren goed mee herkennen. De belangrijkste kenmerken worden duidelijk getoond en de bijbehorende tekst geeft de nodige uitleg. Groot nadeel is wel dat de dieren niet in hun natuurlijk milieu en vaak ook niet in natuurlijke houdingen werden afgebeeld. En de kwaakblaas van die Rugstreeppad is wel erg indrukwekkend. Erg positief is wel dat ook de eieren en larven behandeld worden, zodat je een beeld krijgt van de hele levenscyclus. Mijn oorspronkelijke enthousiasme over de opzet van het boekje werd bruusk getemperd toen ik de inleidende teksten ging lezen. Lieve help, moet dat nu echt? Met geweeke laag over de zwaktes in de wettelijke bescherming, de bedreigingen en de dodelijke V's (verdroging, vermesting en dergelijke meer), wordt geen liefde voor natuur aangekweekt bij eenentwintigste-eeuwse jongeren. En dan de dringende boodschap om vooral je vondsten geheim te houden! Een positieve boodschap van "kijk eens welke mooie, bijzondere beesten je hier nog kunt vinden", zou

volgens mij veel beter geweest zijn dan de kreten uit de jaren '70. Eerst liefde en enthousiasme bijbrengen, de zorg komt dan later wel. Een aanrader? Eigenlijk niet en dan vooral omdat vorm en toon helemaal niet met

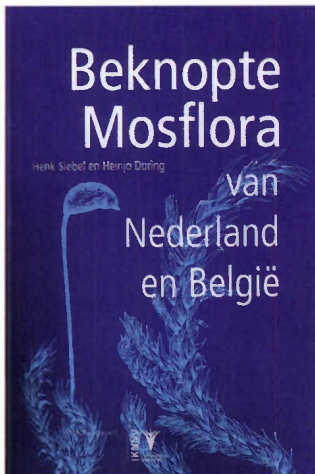
elkaar overeenkomen.

MARTINE LEJEUNE

BEKNOPTTE MOSFLORA VAN NEDERLAND EN BELGIË

HENK SIEBEL & HEINJO DURING, 2006. KNNV uitgeverij, Utrecht. Met

en Herman Stieperaere voor de verspreiding van soorten in België. Afbeeldingen van onder andere J. Landwehr, M. Aptroot-Teeuwen, A. Pagh, A.C. Bouman en A. v.d. Pluijm. ISBN 90 5011 207 2. Prijs € 49,95. Verkrijgbaar in de boekhandel of via internetpagina www.knnvuitgeverij.nl.

De Beknopte Mosflora van Nederland en België is een volledig nieuwe bewerking en uitbreiding van de Beknopte flora van Nederlandse Blad- en Levermossen van Wim Margadant en Heinjo During (1982). Sinds het verschijnen van die flora is onze kennis van de mosflora enorm toegenomen, mede dankzij de actieve inzet van de leden van de Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de KNNV en het verschijnen van de uitgebreide flora's van Touw & Rubers (1989) over Bladmossen, van Gradstein & Van Melick (1996) over Lever- en Houwmossen en van Bouman (2002) over Veenmossen. Net als bij hogere vaatplanten het geval is, zijn er ook bij mossen veranderingen opgetreden in de verspreiding en talrijkheid van veel soorten onder meer als gevolg van een duidelijke vermindering in de mate van luchtverontreiniging, verdergaande verdroging en vermessing en ook het veranderende klimaat.

In deze flora worden niet alleen de uit Nederland bekende mossen behandeld, maar ook dankzij de bijdragen van Herman Stieperaere en André Sotiaux, ook de mossen van België. Een groot winstpunt zijn de tussen de tabellen ingevoegde uitstekende habitustekeningen en detailtekeningen met betrekking tot celstructuur, blad- en sporenvormen. In deze flora zijn 745 verschillende mossoorten en 18 variëteiten uit Nederland en België opgenomen, alsmede

14 extra soorten die uit de directe omgeving te verwachten zijn. Per mossoort wordt op een beknopte manier informatie verschaft over de determinatiekenmerken, substraat en habitat. Extra is de informatie per soort over levensstrategie en plantensociologische positie. Deze toegevoegde informatie is van belang bij het bestuderen van de ecologie van mossen. In dat verband is in het algemeen gedeelte van deze flora daarom ook een hoofdstukje over plantengemeenschappen opgenomen. Verder vindt men in het algemeen gedeelte hoofdstukjes over morfologie inclusief een verklaring van de gebruikte termen, het herkennen, verzamelen en bewaren van mossen, levensstrategieën, verspreiding en frequentie (met Rode lijstsoorten), naamgeving en taxonomie en literatuur.

Het leeuwenandeel van dit boek wordt ingenomen door qua opmaak overzichtelijk ogende determinatiesleutels afgewisseld met 587 illustraties van mossen. Handig tijdens het determineren zijn de terugverwijzingen bij de geslachten en soorten. Zo kan men gemakkelijk in de sleutels terugvinden, waar belangrijke uitsplitsingen naar geslachten en soorten plaatsvinden en men zonodig kan besluiten om aldaar te herstarten.

Deze nieuwe, grondig gereviseerde mosflora, waarvan delen van de bijgewerkte determinatiesleutels kritisch zijn bekeken en getest door leden van de Bryologische en Lichenologische werkgroep, is een waardevolle aanwinst op al die mooie Nederlandstalige boeken over mossen die reeds zijn verschenen. Zowel voor de beginner als voor de gevorderde bryoloog is deze Beknopte Mosflora onmisbaar!

JAN HERMANS

INHEEMSE BOMEN EN STRUIKEN IN NEDERLAND EN VLAANDEREN

Herkenning verspreiding, geschiedenis en gebruik

MAES, B. (RED.), 2006. Boom, Amsterdam. 376 pagina's, 19x24 cm, rijk geïllustreerd, in kleur. ISBN 90 85 06176 8. Prijs € 34,50. Verkrijgbaar in boekhandel.

De eerste vraag die mij bij het lezen van de titel van dit boek opkomt, is: "wat wordt in dit geval bedoeld met

inheems?". De tweede is: "hoe herken je tussen die meer dan drieduizend exoten de circa 110 inheemse soorten?". Voor de eerste vraag wordt verwezen naar het tijdstip waarop de eerste wetenschappelijke flora's aan het begin van de negentiende eeuw uitkwamen. Maar het boek lezende wordt al snel duidelijk dat het vooral gaat om autochtone bomen en struiken. Het verschil zit hem erin dat het in dit geval gaat om populaties van soorten die hier na de ijstijd op eigen kracht zijn gekomen en zich hebben gevestigd. Om deze populaties te kunnen vinden, moet niet alleen naar kenmerken van bomen en struiken gekeken worden, maar ook naar de kenmerken en ouderdom van de groeiplaats. Een goed voorbeeld van hoe moeilijk dit is, volgt onder meer uit het verspreidingsbeeld van de Beuk. De verspreiding van autochtone materiaal van deze soort komt op heel wat minder groeiplaatsen voor, dan je op voorhand zou verwachten. Het behoud van deze populaties is van belang, omdat op deze manier het genemateriaal van populaties die goed zijn aangepast aan de hier heersende omstandigheden, vaak beter dan cultivars, behouden blijft. Als bron voor autochtone materiaal blijken naast oude boskernen, ook oude landschapselementen van belang. Vaak is hierin van oudsher oorspronkelijk materiaal uit de omgeving zelf gebruikt. Een belangrijke bron voor het opsporen van autochtone struikvormen dan ook oude topografische kaarten. Tot zover deze korte impressie van de wetenswaardigheden die in het eerste deel van dit boek aan bod komen. Dit zeer toegankelijk geschreven eerste deel, dat uit pakweg 80 bladzijden bestaat, geeft een goed beeld van het onderwerp, alleen de beschrijving van brongebieden in Nederland en België aan de hand van landschaptypen komt

er wat bekaaid van af.

In het tweede deel ligt de nadruk op herkenning van de soorten. Gelukkig wordt ook veel aandacht besteed aan de herkenning van verwande cultuurvariëteiten die ook in vaak het wild worden aangetroffen. Het boek geeft hiermee dus antwoord op mijn tweede vraag. Omdat het echter ondoenlijk is alle uitheemse soorten te behandelen, is het voor determinatie wel noodzakelijk te bepalen of sprake is spontane vestiging of autochtone materiaal. Dat is niet in alle gevallen en voor alle geslachten even eenvoudig. En dat vervolgens voor het geslacht wilg in de determinatietabel alleen inheemse soorten zijn opgenomen, wordt de auteurs dan ook vergeven. Naast de beschrijvingen van de soorten per geslacht, wordt verder aandacht besteed aan de groeiplaats, verspreiding, archeobotanie, geschiedenis, beheer en behoud van de beschreven soorten. Deze teksten bieden veel boeiende informatie en het wordt meteen duidelijk waarom hier 15 jaar intensief (veld)onderzoek aan ten grondslag ligt. Voor veel soorten is ook een verspreidingskaartje opgenomen. Waarom die voor sommige soorten ontbreekt is onduidelijk. Bij veel families is een tabel omgenomen waarmee de inheemse soorten, en vaak ook enkele veelvoorkomende cultuurvarianten, van elkaar kunnen worden onderscheiden. De tabellen zijn soms moeilijk te lezen en bevatten niet altijd even eenvoudig te onderscheiden kenmerken. De tekst biedt hiervoor gelukkig vaak aanvullende informatie. De tabel bij de wilgenfamilie is als voorbeeld wél prettig in gebruik. Niet onvermeld mag blijven dat in het tweede deel uitvoerig op de wilde rozen wordt ingegaan. Ook hierbij vormt een tabel een hulpmiddel bij het uit elkaar houden van de vele soorten.

Het boek maakt een enorme hoeveelheid interessant en zinvolle informatie op een prima leesbare manier toegankelijk, met naast veel achtergrondinformatie, dus ook veel praktische informatie. Het doet daarbij een goede poging om het determineren van inheemse struiken en bomen eenvoudiger te maken, en is een aanrader voor iedereen die bewust met inheemse soorten aan de slag wil, zowel voor (natuur)beheer als voor determinatie.

GUIDO VERSCHOOR